

ARCHEOLOGICKÝ ÚSTAV AKADEMIE VĚD ČESKÉ REPUBLIKY V BRNĚ

PŘEHLED VÝZKUMŮ
43

ISSN 1211-7250
ISBN 80-86023-36-2

BRNO 2002

BRNO (k.ú. Žebětín, okr. Brno-město)

„Na Drdi“. Paleolit. Náhodný nález. Povrchový průzkum.

Na známé neolitické lokalitě byla východně silnice na Bystrc nalezena jednostranně patinovaná, oboustranně přelomená široká čepel, zhotovená z křídového spongiového rohovce. Lokalizace naleziště: SM odvozená, Tišnov 2-9, 1:5 000, 242 mm od Z s.č. a 387 mm od J s.č.

Martin Kuča, FF MU Brno

Summary:

An isolated broken blade of spongolite chert was found in the „Na Drdi“ field near Žebětín.

ČERNOTÍN (okr. Přerov)

Černotín I. „Malá Kobylanka“. Mladý paleolit (aurignacien-gravettien?). Sídliště. Povrchový sběr.

Lokalita na pomezí Oderské a Bečevské části Moravské brány je situována na temeni vyvýšeného vápencového suku chráněné krajinné rezervace Malá Kobylanka (320 m n.m.), jihovýchodně od města Hranice na Moravě (450 m jihozápadně od kóty 334,8). Největší část nálezové plochy spadá do katastru Černotína, ale okrajové zóny zasahují i na katastr Hranic a Černotína – Hluzova (cf. mapa 25-123 z roku 1989). Vrchol Malé Kobylanky je součástí táhlého hřebene s orientací SV-JZ, který je vymezený na západě řekou Bečvou, na východě Hluzovským potokem a ze severozápadní strany Račím potokem. Místo poskytuje dobrý přehled o prostoru Moravské brány severním směrem k Oderským vrchům i směrem jižním k flyšovému pásmu Bílých Karpat.

Lokalita byla objevena v poválečném období při podrobné geologické a archeologické prospekci přerovsko-hranické oblasti. Sběry zde byly prováděny zejména v souvislosti s řešením problematiky paleolitického osídlení na sousední lokalitě Velká Kobylanka, lokalizované asi 200 m západně, v sedle mezi vápencovými kopci Velké a Malé Kobylanky (Klíma 1951; 1960; Dvořák – Valoch 1961). V současné době lokalitu navštěvuje řada sběratelů, jejichž aktivitu lze prakticky jen velmi obtížně kontrolovat. Na rozdíl od magdalénienského či epigravettienského souboru z Velké Kobylanky materiál z těchto míst nebyl dosud uceleně publikován. Pro náš příspěvek bylo shromážděno celkem 112 kusů debitáže z kolekce uložené v ústavu Anthropos při MZM, ze sběrů P. Nerudy, jednotlivé kusy ze sbírky K. Křístka uložené v Městském muzeu v Hranicích.

Surovinová skladba

Surovinová skladba je charakteristická dominantním zastoupením obou variet eratických silicitů z glacioluvialních sedimentů, jejichž zdroje

hledáme zejména v oderské části Moravské brány. Tato surovina je bezpečně zastoupena 100 kusy (90%). Zajímavý je zde výskyt radiolaritu (3 kusy, 2,7%; obr. 3: 1-3) z oblasti Vlárského průsmyku (60 km vzdušnou čarou od lokality). Transport tohoto materiálu je tradičně předpokládán jižní trasou přes Dolnomoravský úval. V případě lokality u Hranic však může přijít v úvahu i průchozí koridor masivy Hostýnsko-vsetínské hornatiny, Vizovické vrchoviny a Bílých Karpat podél toků Vlárý a Senice, která se vleává u Vsetína do Bečvy, tekloucí až k Hranicím (známost oblasti flyšového pásma Bílých Karpat je indikována existencí štípané industrie z menilitové břidlice, kterou však máme doposud zachycenou jen na sousední lokalitě Velká Kobylanka). Pouze v jednom případě je zastoupena zvláštní šedohnědá chalcedonová hmota, ostrůvkovitě patinující, místy až s náznaky achátové skladby. Tato surovina doprovází výskyty křemičitých křídových vulkanitů ve slezské jednotce bravurského flyše. Nejpravděpodobnějším zdrojem této suroviny se jeví Hončova hůrka u Příbora (30 km od lokality; za identifikaci problematických surovin jsme zavázáni prof. A. Přichystalovi). B. Klímou byla dříve mylně označována za zvláštní variantu místních silicitů. Tento vzorek však může být kontaminací ze sousední lokality Velká Kobylanka, kde je zastoupena až ve 13 %. V 7 případech (6,3 %) identifikace suroviny byla nejistá.

Specifikem našeho souboru je rozličené patinování jednotlivých artefaktů. Vedle běžné bílé patiny se na glacienních silicitech objevuje patina velmi silná (mocnost i přes 1 mm). V některých případech byly artefakty patinou dokonce téměř stráženy. V souboru se tento rozdíl nedá vysvětlit rázným stářím štípané kamenné industrie a bude nutné ho hledat spíše v rozličných chemismech a úložných podmínkách na lokalitě. Mimo to se na předmětech objevuje druhotná změna bílé patiny v černou v důsledku vlivů oxidu manganu a železa. Tento jev však bývá sledován i na jiných lokalitách s kulmským podložím (informace A. Přichystala).

Technologická analýza

Za jádro lze v souboru považovat pouze jediný kus. Jedná se o počátkové jádro na plochém valounu s bifaciální úpravou (obr. 3:4).

V kolekci jednoznačně převažují úštěpy nad čepelimi (80: 21, tab. 1). Signifikantní je velmi malé zastoupení preparačních fází těžby (12,5%). Tento stav může korespondovat s naprostým nedostatkem jader, která tak byla zřejmě z velké části upravována mimo lokalitu nebo na orbou nenarušené ploše. Vlastní cílové polotovary (včetně nástrojů) jsou zastoupeny relativně hojně, a to z 54%. U této skupiny se pak pochopitelně nejhojněji vyskytují i vlastní čepele, které byly na výrobu nástrojů v souboru preferovány. Sekundární reparace těžních (24 %) ploch by nasvědčovaly

existenci exploatace jader na lokalitě, ale vzhledem k výše uvedeným skutečnostem a vzhledem k malému zastoupení odpadu (šupiny, zlomky – 11 ks, 9,8%) je vysoké procento reparací zřejmě nutné vysvětlit jiným způsobem.

Sledování negativů na debitáži jednoznačně svědčí pro převahu unipolární těžby. Přes 10 % polotovarů však indikuje i těžbu bipolární, která lépe kontroluje těžní plochy úpravami distální části jadra.

Výrazná je fragmentarizace čepeli – více než polovina je zachována pouze ve své mesiální části a téměř celý zbytek je zachován jen ve formě distálních či proximalních částí a jen dvě čepelky jsou dochovány celé. Průměrná délka 30 mm a šířka 18 mm čepelky je proto nepřilíš vypovídající. Zcela se však vymyká jeden kus sulomeným proximalním koncem, jehož rozměry (délka 73 mm a šířka 36 mm; obr. 1: 6) svědčí pro solistikovanou těžbu ze značně velkých jader. Podobně výsledky získáváme i při metrické analýze úštěpů, kde celých kusů je zachováno pouze 26,7 %. Mikrolitická složka zcela chybí, stejně jako drobná nepoužitá debitáž (menší jak 15 mm). Je však obtížné rozhodnout, zda se jedná o technologický rys kolekce anebo je tato skutečnost dána charakterem prováděných starších sběrů.

**Tab. 1. Černotín I – technologie.
Černotín I – technology.**

Fáze těžby	Forma př.	n	%
Preparace	čepelky	3	2,68
	úštěpy	11	9,82
Těžba	čepelky	18	16,1
	úštěpy	42	37,5
Reparace	čepelky	0	0
	úštěpy	27	24,1
Odpad		11	9,82
Celkem		112	100

Typologická skladba (tab. 2)

Pro kolekci z Malé Kobylanky jsou zcela charakteristické silně jedno i oboustranně retušované čepelky (obr. 1: 1-10; 1: 12-14). Ty tvoří plných 51% všech typizovaných nástrojů na lokalitě. Pro jejich výrobu bylo z velké většiny využito pečlivě připravených cílových produktů těžby bez kůry či se stopami kůry laterální. Ve třech případech za polotovar posloužila podhřebenová čepel, ve dvou případech preparační čepelky s kůrou. U jednoho

kusu jednostranně retušované čepelky se může jednat o zlomené hranové rydlo. Všechny retušované čepelky byly původně zlomeny, více než polovina z nich se dochovala jen v mesiální části.

**Tab. 2. Černotín I – typologie.
Černotín I – typology.**

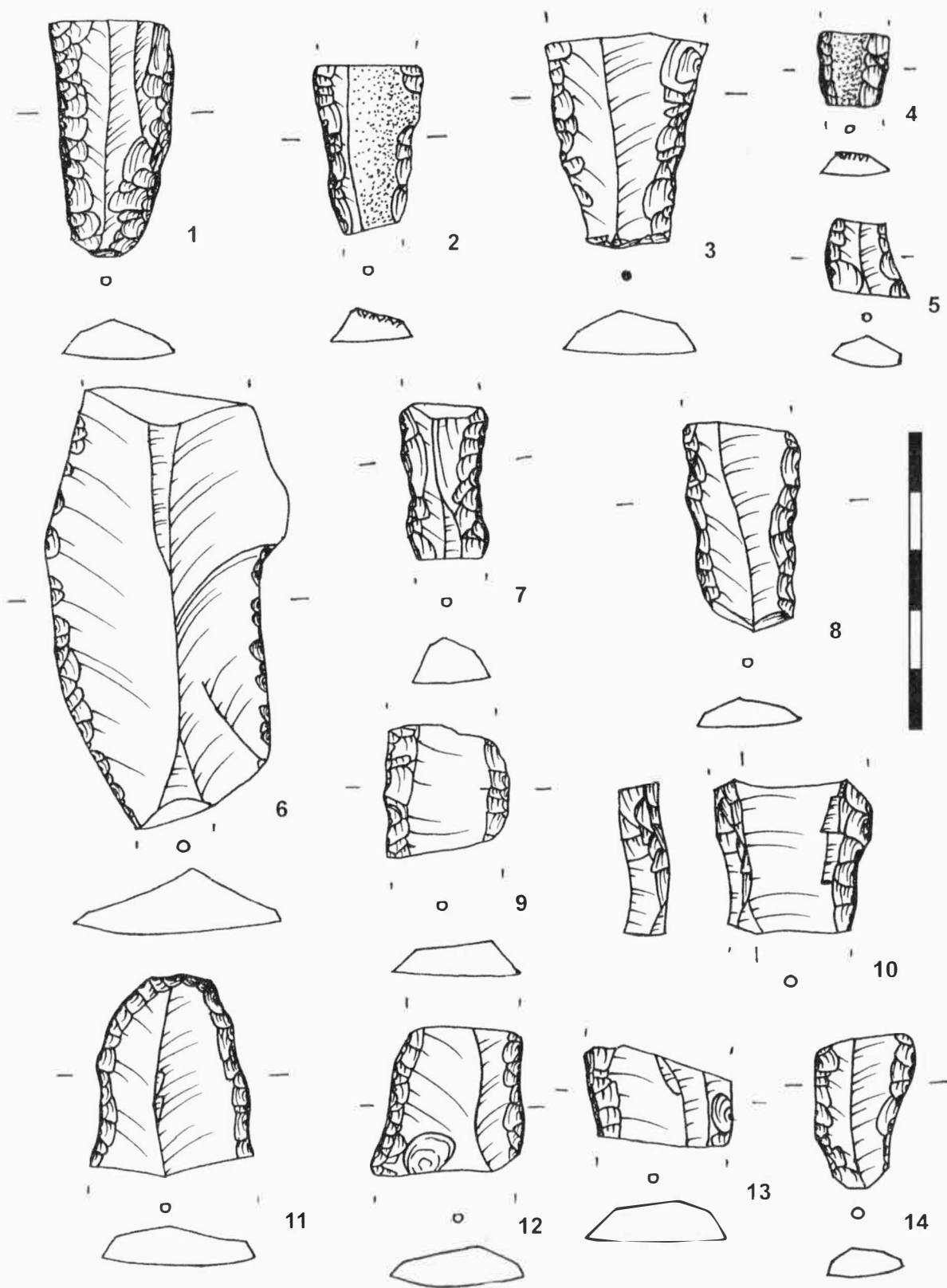
Typ	n	%
Škrabadlo	2	5
Vrtáček	1	2,5
Rydlo na lomu	2	5
Hrot	1	2,5
Příčně retušovaná čepel	1	2,5
Čepel s jednostrannou retuší	11	27,5
Čepel s oboustrannou retuší	9	22,5
Vrhub, zoubky	2	5
Odštěpovač	3	7,5
Drasadlo	8	20
Celkem	40	100

Druhým dominujícím prvkem v našem souboru jsou drasadla (21 %, obr. 2: 1-6; 3: 6,7). Pro ně bylo využíváno též cílových polotovarů, pouze v jednom případě je tento typ vyroben na reparačním odštěpu.

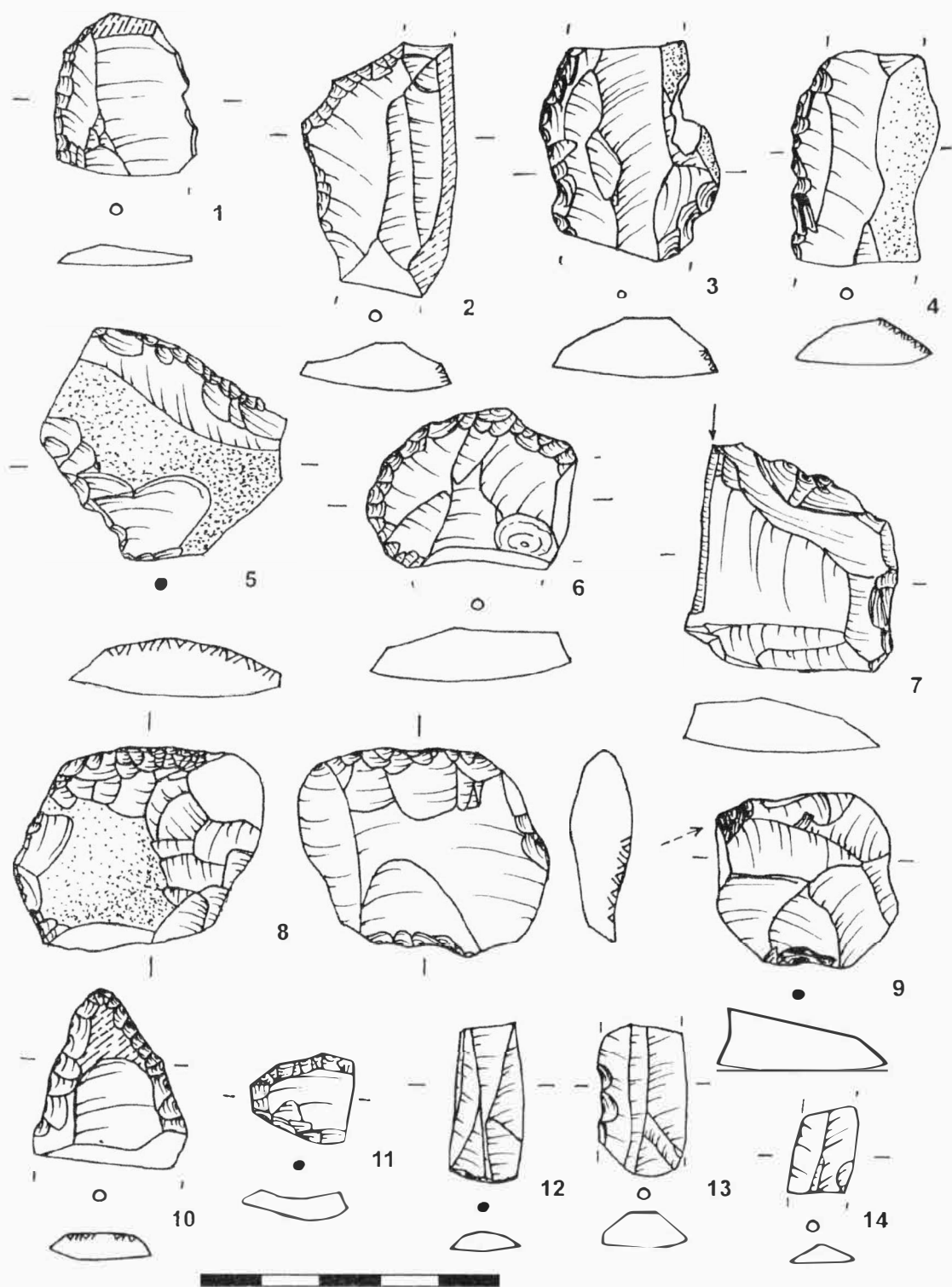
Zajímavou skupinu tvoří v industrii odštěpovače (3 kusy, obr. 2: 8; 3: 1,6). Jeden z nich je vyroben na masivním radiolaritovém úštěpu. Druhý je vyroben na reutilizovaném hranovém rydle.

Rydla (obr. 2: 7,9) jsou zastoupena pouze dvěma kusy. Jedná se o rydlo na lomu a na přirozené ploše. Nedostatek rydel zde stojí za povšimnutí, zvláště v kontrastu se sousední lokalitou Velká Kobylanka, kde rydla vytvářejí nejdominantnější část celé industrie (až 45%). Tento fakt koresponduje i s minimálním zastoupením rydlových odštěpů (2 ks).

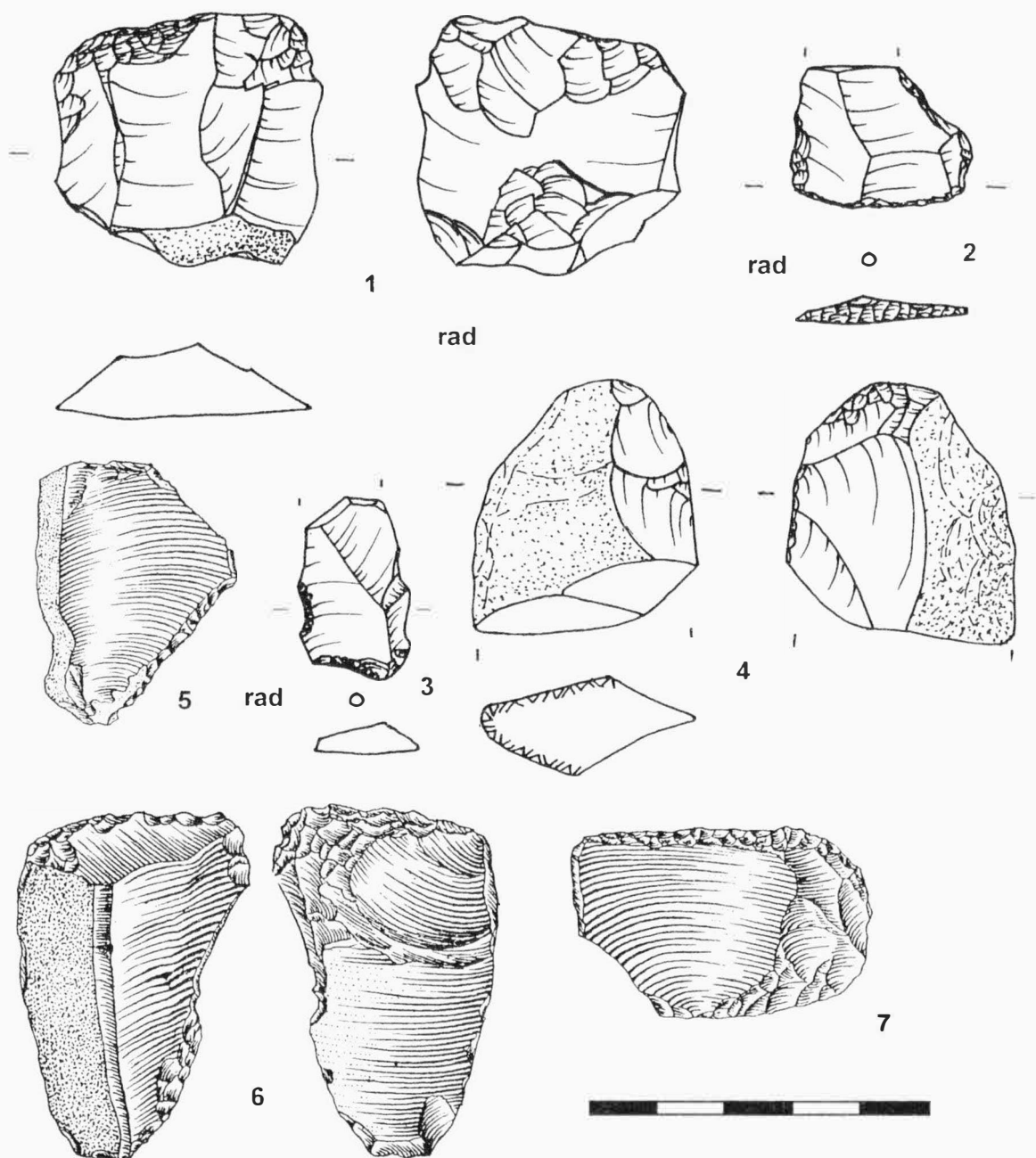
Zbylé typy jsou zastoupeny již jen akcesoricky. Jedná se o čepelové a úštěpové radiolaritové škrabadlo (obr. 1: 11; 3: 2), nevýrazný vrtáček, hrot s odlomenouází (obr. 1: 10), příčnou retušovanou čepel, úštěp s vrubem (obr. 3: 3) a úštěp se zoubky. Tři kusy byly klasifikovány jako zlomky přesně neidentifikovatelných nástrojů (obr. 2: 11). Jeden úštěp je lokálně retušován a na jednom kuse je patrné opotřebení.

Obr. 1. Černotín I. Výběr štípané kamenné industrie. 1-10: čepele s oboustrannou retuší, 11: škrabadlo.
 Černotín I. Selected chipped stone artifacts. 1-10: bilaterally retouched blades, 11: endscraper.

Obr. 2. Černotín I. Výběr štípané kamenné industrie. 1-6: drasadla, 7,9: rydla, 8: odštěpovač, 10: hrot, 11: zlomek nástroje, 12-14: čeplové produkty.
 Černotín I. Selected chipped stone artifacts. 1-6: sidescrapers, 7,9: burins, 8: splintered piece, 10: point, 11: a tool fragment, 12-14: blade products.

Obr. 3. Černotín I. Výběr štípané kamenné industrie. 1,6: odštěpovač, 2: ústěpové škrabadlo, 3: vrub, 4: jádrový kus, 5,7: drasadlo (5-7 převzato od Dvořák – Valoch 1961).

Černotín I. Selected chipped stone artifacts. 1-6: splintered piece, 2: flake endscraper, 3: notch, 4: core, 5,7: sidescraper (5-7 according Dvořák – Valoch 1961).

Menší kolečky z lokality Malá Kobylanka u Hranic zapadá do kontextu relativně málo známých stop paleolitického osídlení na Hranicku. Je jen škoda, že dnes již nemůžeme tuto industrii srovnávat se staršími nálezy v Hranickém krasu. Díky silně retušovaným čepelím se nabízí možnost srovnání s aurignaciem. V této souvislosti by mohla být zajímavá analogie s relativně nejlépe dokumentovanými jeskynnými nálezy z tzv. Hlavičovy jeskyně (Skutíl 1955), které by na základě

pleistocénní fauny mohly spadat do interpleistocénní fauny. Na obou lokalitách je navíc doloženo i využití radiolaritových odštěpů. Silně retušované čepelky se však objevují i v gravettieniu severní Moravy v oblasti Ostravska. Podobné technologické (málo jader, preference čepelových polotovárů) a typologické (retušované čepelky) charakteristiky vykazuje např. lokalita Petřkovice II (Klíma 1969; Neruda 1994; Oliva – Neruda 1999).

Celý region Moravské brány si zaslouží ještě větší pozornosti, zvláště v souvislosti se studiem sousední lokality Velká Kobylanka. Hlubší studium těchto industrií zřejmě ukáže zajímavé chronologické i kulturní vztahy zejména k dalším částem Moravy a Polska.

Petr Kostrhun, Petr Neruda. MZM Brno

Literatura:

Dvořák, J. – Valoch, K. 1961: Příspěvek k poznání kvartéru v okolí Hranic na Moravě, A 11, 153-162.

Klíma, B. 1951: Nové nálezy na paleolitické stanici u Hranic. AMM 26, 3-19.

Klíma, B. 1960: Soupis paleolitických nálezů z Hranic. Archiv nář. zpráv AÚ AV ČR Brno, čj. 4468.

Klíma 1969: Petřkovice II – nová paleolitická stanice v Ostravě, AR 21, 5, 583-595.

Neruda P. 1994: Ekonomie využití suroviny v mladém paleolitu Ostravska. Nepubl. rukop. diplom. práce, katedra archeologie, FF MU Brno.

Oliva, M. – Neruda, P. 1999: Gravettien severní Moravy a Českého Slezska, AMM, Sci. soc. 84, 43-115.

Skutíl, J. 1955: Příspěvek k poznání paleolitika Moravské brány, A4, 447-468.

Summary:

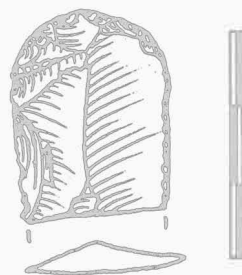
The surface site Černotín I – Malá Kobylanka is situated on an elongated hill, east of the town of Hranice na Moravě (320 m ASL). We have collected 112 pieces of stone artifacts. Retouched blades and side scrapers are predominant. The presence of others types (burins, notches) is sporadic. The collection is comparable to the EUP collection from „Hlaviceva“ Cave. An analogous character of stone industry can be found also among Gravettian collections in the region of Ostrava (e.g. Petřkovice II).

HOLŠTEJN (okr. Blansko)

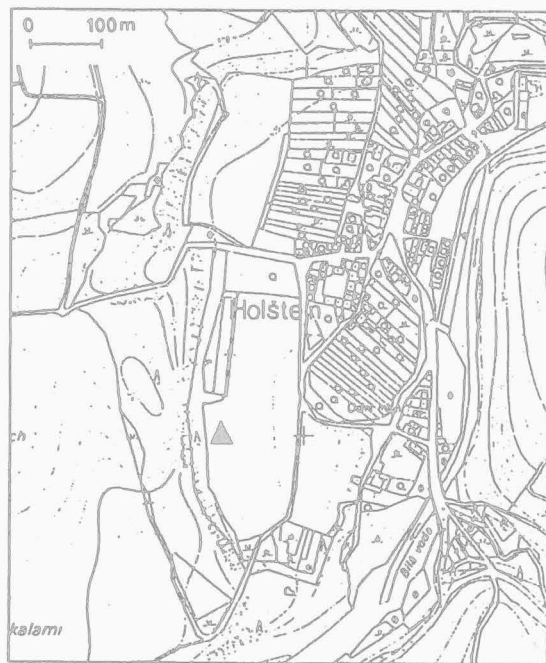
„Na Městečku“. Pozdní fáze mladého paleolitu. Ojedinelý nález. Povrchový průzkum. Uložení: AÚ AV ČR Brno.

Jediným pravěkým artefaktem získaným při povrchovém průzkumu zaniklé středověké osady pod holštejnským hradem dne 28. listopadu 1987 byl izolovaný kus štípané kamenné industrie. Jde o škrabadlo na distálním zlomku nízké čepele (4 mm), jejíž jedna hrana je rovněž jemně strměji retušována (celková šířka 21 mm, délka 27 mm – obr. 4). Velmi kvalitní medově žlutý silicit

z glacienních sedimentů nese skvrny modravě bílé patiny. Nástroj zřejmě patří mladší fázi mladého paleolitu, případně pozdnímu paleolitu. Pochází z východně orientovaného svahu 467 m n. m., kterým se ploché plató, rozdělené cestou od holštejnského dvora ke hradu, mírně zvedá k úpatí skalní stěny, která ohraničuje západní a jihozápadní část poloslepého krasového údolí. Místo nálezu, vzdálené asi 140 m na jihozápad od kříže na rozcestí u holštejnského dvora, určuje na Státní mapě 1 : 5 000 – odvozené, listu Boskovice 3 – 9 bod vzdálený 199 mm od J a 278 mm od Z okrajové sekční čáry (obr. 5).

Obr. 4. Holštejn. Škrabadlo.
Holštejn. Endscraper.

Obr. 5. Holštejn. ▲ – lokalizace naleziště.
Holštejn. ▲ - a location of the site.

Ojedinelý nález rozmnožuje velmi chudé stopy paleolitického osídlení holštejnského údolí v severovýchodní části Moravského krasu. Spíše než k nedaleké jeskyni „Lidomorňa“ (č. j. 527),

PŘEHLED VÝZKUMŮ 43 (2001)

Vydává:	Archeologický ústav AV ČR Brno Královopolská 147, 612 00 Brno E-mail: infor@iabrno.cz http://www.iabrno.cz
Odpovědný redaktor:	Doc. PhDr. Jaroslav Tejral, DrSc.
Redakce a příprava pro tisk:	Mgr. Bakázs Komoróczy, Ing. Petr Škrdla, PhD., PhDr. Lubomír Šebela, CSc., Alice Del Maschio, Miroslav Lukáš
Jazyková úprava:	PhDr. Jan Balhar, CSc.
Na titulním listě:	Plastika medvěda z Pavlova (kresba J. Svoboda); letecký snímek Mušova a Pálavy (foto O. Šedo)
Tisk:	BEKROS
Náklad:	350 ks

© 2002 by the Authors.

All rights reserved.

AÚ AV ČR Brno, Královopolská 147, 612 00